

НАСТАВА НАЦИОНАЛНЕ ИСТОРИЈЕ ОД 1800. ДО 1918. ГОДИНЕ НА ДЕПАРТМАНУ ЗА ИСТОРИЈУ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У НИШУ

Апстракт: Циљ овог рада је да прикаже наставу предмета Национална историја од 1800. до 1918. године на Департману за историју Филозофског факултета у Нишу. Посебна пажња ће се обратити на следеће саставне делове рада: анализу садржаја и циља изучавања предмета, као и на анализу приручника и препоручене литературе. Акцент ће бити стављен и на обраду исхода предмета, тј. које би садржаје студент требало да савлада слушајући часове предавања и вежби из овог предмета.

Кључне речи: Национална историја од 1800. до 1918. године, Департман за историју Филозофског факултета у Нишу, садржај предмета, циљ предмета, резултат предмета

Школске 1998/1999. године, 1.октобра основана је Студијска група за историју на Филозофском факултету у Нишу. Потреба за образовањем одређеног профила кадрова условила је отварање групе. Наиме, Група за историју и географију на Вишој педагошкој школи у Нишу престала је са радом седамдесетих година прошлог века. Новооснована студијска група (сада Департман) константно се развијала, остварујући кадровске, наставне и научно истраживачке циљеве.

Настава Националне историје од 1800. до 1918. године на Департману за историју Филозофског факултета слуша се и полаже на четвртој години основних студија. Предавања из овог предмета држи редовни професор Филозофског факултета у Нишу Зоран Ћорђевић. Настава из овог предмета одвијала се по раније важећем програму студирања. Студенти су наставу слушали два семестра, након чега су полагали испит. На Департману за историју у Нишу од пре шест година почела је да се спроводи настава по Болоњском програму. У зависности од промена које је донела Болоња, и предмет Национална историја од 1800. до 1918. године мењао је своју форму. Пре Болоњског процеса студирања, то је био двосеместрални испит, док су, према новом Болоњском програму студија, уведена два једносеместрална испита: Историја Срба од 1800. до 1878. и Историја Срба од 1878. до 1918. године.

Одлучили смо се да за граничну годину између два периода користимо 1878. годину, када је Кнежевина Србија на Берлинском конгресу стекла

државну независност. Тиме је завршен један период у борби српског народа који је започео Српском револуцијом, без сумње првом на Балкану. Неопходно је нагласити да су ударени темељи нововековној српској држави у току Првог (1804-1813) и Другог српског устанка 1815. године. Управо у тој борби налазимо основне елементе српске државности у новом веку. Приликом одређивања наслова раду определили смо се за старо име предмета, јер би ново подразумевало да само наслов заузима три реда.

Некада се Национална историја новог века, почев од шеснаестог века па до краја Првог светског рата, полагала као један предмет. Будући да су се током времена десиле многе промене у наставним плановима и програмима на српским универзитетима, почео се издвајати период XIX века као посебан предмет у односу на векове који су му предходили (XVII и XVIII) и оно што је следило након завршетка Првог светског рата, а што се и данас зове Историја Југославије. На Филозофском факултету у Нишу, Београду и Косовској Митровици не постоји битна разлика када су у питању године које су обухваћене за обраду у оквиру овог предмета. Настава почиње са Београдским пашалуком уочи избијања Првог српског устанка, а завршава са прекидом ратних операција у Првом светском рату, тј ослобођењем Краљевине Србије 1918. године.

Садржај предмета реализује се кроз теоријску и практичну наставу. У теоријској настави се обрађују 15 тематских јединица у сваком семестру. За предмет Историја Срба од 1800. до 1878. године то су: Извори и литература, Прилике у Београдском пашалуку уочи избијања Првог српског устанка, Борба устаника против дахијске страховладе, Први српски устанак и ток ратних операција против Порте, Други српски устанак и борба за остварење унутрашње аутономије, Кнежевина Србија од 1830. до 1839. године, Прва влада кнеза Михаила Обреновића, Владавина уставобранитеља 1842-1858, године, Срби у Јужној Угарској у 19. Веку, Срби у Револуцији у Мађарској 1848. године, Друга владавина кнеза Михаила Обреновића 1860-1868. године, Владавина Намесништва од 1868. до 1872. године, Устанак у Босни и Херцеговини 1875-1878. године, Ширење социјалистичких идеја у Србији, Светозар Марковић, Српско-турски ратови и добијање државне независности.

Практична настава реализује се на вежбама утврђивањем онога што се слушало на предавањима применом дијалошке наставне методе како би се што већи број студената стимулисао да узме учешће у дискусијама на одређене теме које су интересантне или које им нису довољно јасне. Практична настава остварује се и кроз писање симинарских радова који су обавезан вид активности у практичној настави. Дакле, циљ предмета Историја Срба од 1800. до 1878. године јесте да упозна студенте са основним идејама Српске револуције као и са борбом српског народа за стварање независне државе. Наведене тематске јединице јасно указују на потребу да се обрати пажња и на оснивање првих органа државне власти у току Српске револуције као и на уставни развитак Кнежевине Србије од Сретењског устава 1835. године до Намесничког 1869. године.

У оквиру тематске јединице *Први српски устанак и ток ратних операција против Порте* акценат је стављен не само на ратне операције устаничке војске против Порте него и на дипломатску борбу српских устаника око добијања стране подршке за решавање српског питања. Студенти добијају задужења да на часовима вежби анализирају најзначајније битке у току Првог српског устанка на основу објављених историјских извора. Да би што боље савладали ову тематску јединицу студентима је понуђена и разноврсна литература.¹ За писање семинарских радова студенти користе и објављене изворе страних архива о Првом српском устанку.² У следећој тематској јединици посебна пажња посвећена је *борби српског народа за стицање унутрашње аутономије од 1815. до 1830. године*. Кнез Милош, поучен искуством Првог српског устанка, дошао је до закључка да добијене битке на бојном пољу не значе много ако се не потврде за зеленим столом. У оквиру ове тематске јединице посебно се обрађују садржаји који се односе на делатност српских депутација у Цариграду око добијања независне унутрашње управе. И за ову тематску јединицу студентима је понуђена могућност избора разноврсне литературе и објављених извора.³ За овај период владавине кнеза Милоша карактеристично је двовлашће, тј. упоредно постојање српске и турске управе. Српски народ се у периоду од 1815. до 1830. године изборио да Београдски пашалук постане повлашћена провинција Турског царства.⁴ У наредној тематској јединици *Кнежевина Србија од 1830. до 1839. године* посебна пажња се поклања уставном питању у овом периоду, тј. доношењу Сретењског устава из 1835. године и борби за нови Устав 1835-1838. године. Кнежевина Србија је добијањем јавно-правних аката стекла потпуно независну унутрашњу управу. „Хатишерифима (1829, 1830, 1833) и Бератом (1830), издатим према руско-

¹ Павле Јовановић, *Историја најновијих догађаја у Србији од год 1459. до 19/20. септембра 1813, са историјом Ивана Југовића*, Београд 2004; Гедеон Ернест Маретић, *Историја српске револуције*, Београд 2004; Мирослав Ђорђевић, *политичка историја Србије XIX и XX века 1804-1813*, књ.1, Београд 1956; Чедомир Попов, *Европа и Српска револуција 1804-1805*, Нови Сад 2004; Жика Живуловић, *Највеће битке Првог српског устанка*, књ.1, Београд 1981; Бранко Павићевић, *Знамените битке и бојеви српске и црногорске војске од Царева лаза 1712. и боја код Иванковца 1805. до одласка Турака из Србије 1867*, књ.1, Војноиздавачки завод, Београд 1998; Мирослав Ђорђевић, *Србија у устанку 1804-1813*, Београд 1979; Леополд Ранке, *Српска револуција*, Београд 1965; Милорад Екмечић, *Стварање Југославије од 1790. до 1918. године*, књ.1, Београд 1989, 97-156.

² Радослав Перовић, *Први српски устанак. Акта и писма на француском језику 1804-1808*, књ.1, Београд 1979; Михаило Гавриловић, *Исписи из париских архива 1804-1808. Грађа за историју Првог српског устанка*, књ.1, Београд 1904; *Первое српское востание 1804-1813 и Русија*, књ.2 1809-1813, Москва 1983; Танасије Илић, *Грађа из земунских архива за историју Првог српског устанка*, књ.2, Београд 1961

³ Милорад Екмечић, *Стварање Југославије*, књ.1, 208-233; Владимир Стојанчевић, *Милош Обреновић и његово доба*, књ.2, Београд 1966, 70-158; Михаило Гавриловић, *Милош Обреновић*, књ.1, Београд 1908; Михаило Гавриловић, *Милош Обреновић*, књ.2, Београд 1909; Михаило Гавриловић, *Милош Обреновић*, књ.3, Београд 1912; Гргур Јакшић, *Европа и васкрс Србије 1804-1834*, Београд 1933.

⁴ Радослав Љушић, *Кнежевина Србија од 1830. до 1839. године*, Београд 2004, 483-484.

турским уговорима, Србија је стекла све елементе државе XIX века.⁵ У наредном акредитационом циклусу могло би доћи и до извесних промена у насловима појединих тематских јединица. На пример, мишљења смо да би читавом поглављу требало дати наслов „Аутономија под Руским покровитељством (1833-1856)“⁶ јер, да није дошло да руског ангажовања у правцу решавања српског питања на Порти, тешко би се могло у датим тренуцима говорити о добијању потпуно независне унутрашње управе. Литература која се нуди студентима за овај период националне историје прилично је обимна.⁷ Када је у питању тематска јединица *Владавина уставобранитељског режима од 1842. до 1858. године* највећа пажња је посвећена обради Начертанија⁸, Револуције српског народа у Војводини 1848. године и Светоандрејској скупштини из 1858. године.⁹ Први закон о Народној скупштини донет је 28. октобра/9. Новембра 1858. године али је важио само за седнице Светоандрејске скупштине, док је ова скупштина донела нови закон о Народној скупштини 5/17. јануара 1859. године. На основу објављених зборника закона и уредаба у Кнежевини и Краљевини Србији студенти анализирају сваки члан закона о Скупштини упоређујући тадашњи закон о Народној скупштини са каснијим законима који су Скупштини дали потпуну законодавну власт.

У оквиру тематске јединице *Друга владавина кнеза Михаила 1860-1868. године* подједнако су заступљени наставни садржаји унутрашње и спољне политике Кнежевине Србије за време владавине кнеза Михаила Обреновића (1860-1868) године. Када је у питању унутрашња политика Михаила Обреновића посебна пажња се поклања његовом раду на доношењу уставних закона којима се заобилазним путем укидао Устав из 1838. године. На часовима вежби анализирају се закони донети на Преображенској скупштини 1861. године:

⁵ Исто, 484.

⁶ Радош Љушић, *Историја Српске државности. Србија и Црна Гора*, књ.2, Нови Сад 2001, 105.

⁷ Јаша Продановић, *Историја политичких странака и струја у Србији*, књ.1, Београд 1947, 51-95; Јаша Продановић, *Уставни развитак и уставне борбе у Србији*, Београд 1936, 40-104; Радош Љушић, *Историја Српске државности*, 79-104; Радош Љушић, *Кнежевина Србија*, 119-480.

⁸ *Начертаније* је план српске државне и националне политике који је саставио познати српски конзервативни политичар Илија Гарашанин 1844. године. Начертаније поред уводног дела садржи следећа поглавља: „Политика Србије“ и „О средствима, којима би се цјел србска постићи могла“. У програму Начертанија налазимо основне идеје Илије Гарашанина о будућој српској држави. - Радош Љушић, *Историја српске државности*, 118.

⁹ Седнице Светоандрејске скупштине отворене су 30. новембра/12. децембра 1858- 31. јануара/12. фебруара 1859. године. У раду Скупштине највећу улогу имао је Јеврем Грујић, као први секретар Скупштине. За председника Скупштине изабран је Миша Анастасијевић, а за подпредседника Стевча Михаиловић. Светоандрејска скупштина представљала је прекретницу у политичком животу Кнежевине Србије, јер су се тада појавиле прве клице страначког живота у Србији. Једну политичку групацију представљали су конзервативци, а другу либерали. Конзервативну опозицију уставобранитељском режиму чинили су Илија Гарашанин и Тома Вучић Перишић, док су либералну опозицију представљали Јеврем Грујић, Јован Илић и Милован Јанковић. Скупштина је 23. децембра 1858. године збацила Александра Карађорђевића, а за кнеза прогласила Милоша Обреновића. Јеврем Грујић, *Животопис*, прир, Зорица Петровић, 2009, 40; *Историја српског народа* (у даљем тексту ИСН), V-1, Београд 1994, 282-285.

Закон о Народној скупштини, о наслеђу престола и Државном савету. Разноврсна литература и објављени извори омогућују студентима потпуно савладавање садржаја који се обрађују у оквиру ове тематске јединице.¹⁰ Посебно место у оквиру тематске јединице *Владавина Намесништва од 1868. до 1872. године* припада доношењу Устава из 1869. године. Намеснички Устав је увео Народну скупштину у политички живот Србије. Народна скупштина је добила већи политички значај у односу на раније скупштине, јер се бирала сваке треће године, састајала једном годишње и први пут добила право да учествује у доношењу закона.¹¹ Посебна пажња се поклања анализи садржаја тзв. Органских закона које је донела Прва законодавна скупштина у Крагујевцу 1870. године.¹² За време Намесништва долази до појаве првих социјалистичких идеја Светозара Марковића. У овој тематској јединици обрађују се садржаји који се односе на делатност политичких групација након доношења Устава из 1869. године. Студенти се упознају с основним идејама тадашњих политичких групација: младоконзервативаца, либерала и социјалиста Светозара Марковића.¹³ У последњој тематској јединици *Српско-турски ратови и добијање државне независности* обрађују се садржаји који се односе на ратне операције српске војске против Турака у првом и другом српско-турском рату 1876-1878. године. Осим војних операција, обрађују се садржаји који се односе на дипломатску борбу српске владе за добијање државне независности 1878. године.¹⁴

За предмет Историја Срба од 1878. до 1918. године такође се у теоријској настави обрађује 15 тематских јединица у семестру. То су: извори и литература, аустрофилска политика краља Милана Обреновића, развитак парламен-

¹⁰ ИСН, V-1, 289-301; Слободан Јовановић, *Политичке и правне расправе* I-III, БИГЗ, Београд 1990; Мирослав Ђорђевић, *Уставни развитак Србије у XIX веку*, Лесковац 1970; Слободан Јовановић, *Друга влада Милоша и Михаила*, Бигз, Београд 1990; Живан Живановић, *Политичка историја Србије у другој половини деветнаестог века*, књ.1 (1858-1878), Београд 1923; Драган Николић, *Борба за Скупштину у Србији 1858-1868. године*, Градина, Ниш 1992; Владимир Јовановић, *Успомене*, прир. Василије Крестић, Београд 1988, 179-236; Јован Ристић, *Последња година владавине кнеза Михаила Обреновића*, Београд 1895, 14-75; Јован Скерлић, *Омладина и њена књижевност (1848-1871)*, Београд 1906, 133-150; Васа Чубриловић, *Историја политичке мисли у Србији XIX века*, Београд 1958, 221-257.

¹¹ Драгослав Јанковић, *Рађање парламентарне демократије. Политичке странке у XIX веку*, Београд 1997, 131.

¹² Прва законодавна скупштина у Крагујевцу 1870. године донела је следеће законе: Закон о пословном реду у Народној скупштини, закон о пословном реду у Државном савету, Изборни закон, Закон о министарској одговорности, Закон о штампи - Бориша Радовановић, *Прва законодавна скупштина у Србији (Заседање Народне скупштине у Крагујевцу 1870. године), у: Крагујевац у другој половини деветнаестог века*, Научни скуп, Крагујевац, 2010, 129-211.

¹³ Опширније видети у: Јован Скерлић, *Светозар Марковић. Његов живот, рад и идеје*, Београд 1966.; Љубиша Манојловић, *Светозар Марковић*, Београд 1963; Јаша Продановић, *Историја политичких странака*, 323-396; Драгослав Јанковић, *Политичке странке у Србији XIX века*, Београд 1951, 129-190.

¹⁴ Слободан Јовановић, *Влада Милана Обреновића 1868-1878*, књ.1, Београд 1990, 285-401; ИСН, V-1, 381-407; Радош Љушић, *Историја српске државности*, 143-151.

таризма и устав из 1888. године, стварање организованих политичких странака, Економско-социјалне прилике у Србији у 19. веку, владавина краља Александра Обреновића 1893-1903. године, Мајски преврат и долазак на власт Петра Карађорђевића, борба за економско осамостаљивање Србије од Аустроугарске - царински рат 1905-1908. године, Србија и анексија Босне и Херцеговине, стварање Балканског савеза, Први и Други балкански рат, Организација „Млада Босна“, Сарајевски атентат и објава рата Србији, владавина Николе Петровића, Србија у Првом светском рату, пробој Солунског фронта и ослобођење Србије. Практична настава се реализује на исти начин као и код предходног предмета у виду вежби, кратких есеја и семинарских радова. У настави предмета Историја Срба од 1878. до 1918. године неопходно је обратити пажњу на уставни и политички живот Краљевине Србије од 1881. до 1903. године, као и на период великих искушења у којима се Србија нашла за време Првог светског рата.

У оквиру тематске јединице *Аустрофилска политика краља Милана Обреновића* на часовима вежби анализирају се главне одредбе Железничке конвенције из 1880. године, трговинског уговора и тајне конвенције из 1881. године. Од студената се очекује одговор на питање: да ли је економско везивање Србије за Аустроугарску било реалност или не? Да би лакше одговорили на ово питање, тј. да би разумели суштину наставних садржаја ове тематске јединице студентима је понуђена разноврсна литература.¹⁵ У тематским јединицама *Оснивање организованих политичких странака и развитак парламентаризма* и *Устав из 1888. године* обрађују се садржаји који се односе на оснивање и организовање политичких странака: Народне радикалне, Напредне и Либералне странке. Посебна пажња се посвећује обради законодавне политике владе Милана Пироћанца везана за доношење слободумних закона, првенствено Закона о слободи штампе и о јавним зборовима и удружењима. Пажња се поклања и политичкој борби Народне радикалне странке против режима краља Милана за успостављање демократских слобода, локалне самоуправе и уставног и парламентарног режима у Србији. Посебно се инсистира на томе да се објасни улога истакнутих појединаца приликом доношења Устава из 1888. године, као и његова суштина. На часовима вежби студенти анализирају сваки члан Устава посебно и упоређују његове чланове са члановима Устава из 1869. године. Препоручена литература за овај период историје српског народа веома је разноврсна.¹⁶

¹⁵ Радош Љушић, *Владе Србије 1805-2005*, Београд 2005, 145; Гргур Јакшић, *Из новије српске историје. Абдикација краља Милана и друге расправе*, Београд 1953, 70-161; Радош Љушић, *Историја српске државности*, 177-184; Бориша Радовановић, *Ванредно заседање Народне скупштине у Крагујевцу 1880. године*, у: Шумадијски анали, бр.5, Крагујевац 2009, 51-72; Слободан Јовановић, *Влада Милана Обреновића 1878-1889*, књ.2, Београд 1990, 52-78; Живан Живановић, *Политичка историја Србије у другој половини 19. века*, књ.2, Београд 1924, 79-111, 179-183.

¹⁶ *Програми и статуту српских политичких странака до 1918. Године*, прир. Василије Крестић, Радош Љушић, Београд 1991, 101-148; Слободан Јовановић, *Влада Милана Обреновића*, књ.2, 66-371;

Када су у питању наставне јединице *Владавина краља Александра Обреновића*, *Мајски преврат* и *Долазак краља Петра Карађорђевића на власт* посебна пажња се поклања обради садржаја који се односе на прогон политичких противника, њихових листова и укидање Устава из 1888. године од стране режима краља Александра Обреновића. У овом периоду уочава се покушај династије Обреновић да потпуно онемогући деловање Народне радикалне странке и посебно њеног вође Николе Пашића. Посебно се обрађује спољна политика краља Александра Обреновића за коју се може рећи да није имала устаљени курс, пошто је долазило до честих промена у спољнополитичкој орјентацији земље. Такође се обрађују наставни садржаји везани за доношење Устава из 1901. године; официрска завера против краља Александра Обреновића и његово убиство маја 1903. године. Као и код предходних тематских јединица, студентима се, осим обавезне литературе, препоручује списак разноврсне литературе и објављених извора.¹⁷ У оквиру наставних јединица *Србија и анексија Босне и Херцеговине*, *Стварање Балканског савеза*, *Први и Други балкански рат*, *Организација „Млада Босна“*, *Сарајевски атентат* и *објава рата Србији* обрађују се садржаји који се односе на политику Аустроугарске према Босни и Херцеговини, почев од окупације на Берлинском конгресу 1878. године, па до Анексије 1908. године. На часовима вежби инсистира се на томе да је доласком Хабзбурговаца у Босну и Херцеговину отпочео процес цепања српског националног бића, који је довео да све већег отпора претежно младих интелектуалаца окупљених око организације Млада Босана. Они су покренули велики точак историје и увели свет у Први светски рат. Дакле, Сарајевски атентат је био израз национално ослободилачке борбе Срба кроз цео 19. век. Посебно се обрађују наставне јединице *Стварање Балканског савеза*, *Први и Други балкански рат*.¹⁸

Андрија Раденић, *Радикална странка и Тимочка буна*, књ.1, Зајечар 1988, 245-514; Стојан Новаковић, *Двадесет година уставне политике у Србији 1883-1903. године. Историјско-мемоарске записке о томе времену и о постању и практиковању устава од 1888 и 1901*, у: Стојан Новаковић, *Избрана дела*, књ.7, Нови Сад 2007, 207-406; Јаша Продановић, *Уставни развитак и уставне борбе у Србији*, 245-340; Јаша Продановић, *Историја политичких странака*, 438-514; Васа Чубриловић, *Историја политичке мисли у Србији*, 352-363; Живан Живановић, *Политичка историја Србије у другој половини 19. века*, 188-391; Драган Стојановић, *Устав Србије од 1888. и људска права*, у: *Два века српске уставности*, зборник радова са научног скупа одржаног 11-12.марта 2010, Београд 2010, 271-284.

¹⁷ Слободан Јовановић, *Влада Александра Обреновића 1889-1897*, књ.1, Београд 1990, 189-366; Сузана Рајић, *Александар Обреновић. Владар на прелазу векова*, Београд 2011; Ана Столић, *Краљица Драга Обреновић*, Београд 2009, 36-202; Момчило Вуковић-Бирчанин, Никола Пашић, Београд 1997, 66-110; Сузана Рајић, *Владан Ђорђевић*, Београд 2009, 143-271; Живан Живановић, *Политичка историја Србије у другој половини 19. Века*, Београд 1924, 173-417; Сузана Рајић, *Примена парламентаризма у Србији (1889-1894) проблеми и посебности политичког развитка*, у: Београдски историјски гласник, књ.1, Београд 2010, 137-167; Драгиша Васић, *Деветсто трећа*, Београд 2003; Васа Казимировић, *Никола Пашић и његово доба 1845-1926*, књ.1, Београд 1990, 528-615; Сузана Рајић, *Неутралне владе у Краљевини Србији (1893-1900)*, у: *Српске студије*, књ.1, Београд 2010, 127-155; Мирјана Стефановски, *Парламентаризам по Уставу од 1901.године*, у: *Два века српске уставности*, зборник радова са научног скупа одржаног 11-12.марта 2010, Београд 2010, 2239-257

¹⁸ Милорад Екмечић, *Стварање Југославије 1790-1918. године*, књ.2, Београд 1989, 523-665; Веселин Маслеша, *Млада Босна*, Београд 1945; Владимир Дедијер, *Сарајево 1914*, Београд

У тематским јединицама *Србија у Првом светском рату, Пробој Солунског фронта и Ослобођење Србије* посебна пажња се поклања обради ратних операција у периоду од 1914. до 1918. године. Посебно се обрађују „догађаји и процеси који су се дешавали у друштвеном животу окупирани Србије“, будући да је Србија за време Првог светског рата била три пуне године под аустроугарском и бугарском окупацијом од 1915. до 1918. године.¹⁹ Топлички устанак из 1917. године заузима посебно место у оквиру ове тематске јединице. За ову проблематику студентима је понуђена могућност избора прворазредних дела наше историографије (на пример, објављени извори о Топличком устанку које је приредила професорка Божица Младеновић пружају целовиту слику о догађајима у вези са Топличким устанком).²⁰ У оквиру последње тематске јединице *Пробој Солунског фронта и ослобођење Србије* обрађују се садржаји у вези са ратним операцијама за коначно ослобођење Србије 1918. године. На основу понуђене литературе која је разноврсна, студенти стичу целовиту слику о овим догађајима.²¹

Настава Националне историје од 1800. до 1918. године усредсређена је на три периода у којима се прати државни развој Србије. Ти периоди су: Борба за државу (1788/1804-1833), Вазална држава (1833-1878) и Независна држава (1878-1918). Мишљења смо да се овом периодизацијом коју је дао професор Радош Љушић обухвата читава историја српског народа у овом периоду. Сасвим је логично да настава овог предмета почиње приликама у Београдском пашалуку уочи избијања Првог српског устанка, будући да корене многих догађаја који су предходили Српској револуцији треба тражити за време последњег аустројско-турског рата (1788-1791). У оквиру ове тематске целине обрађује се борба за ослобођење од турског ропства која почиње Првим српским устанком, а завршава се добијањем аутономије хатишерифима из тридесетих година 19. века. Следећа тематска целина завршава се са Берлинским конгресом, тј. годином стицања државне независности 1878. године. Када је у питању ова тематска целина, посебна пажња поклања се обради Светоандрејске скупштине из 1858. године, јер су њоме започеле прве назнаке страначког живота у Кнежевини Србији. На вежбама се анализирају садржаји докумената Светоандрејске скупштине, који су објављени у књизи Ан-

1966; Драго Љубибратић, *Гаврило Принцип*, Београд 1959; Славко Мићановић, *Сарајевски атентат*, Загреб 1965; Владимир Ђоровић, *Историја Југославије*, Београд 1933, 635-665; Саво Скоко, *Војвода Радомир Путник*, књ.1, Београд 1985, 215-391; ИСН, VI-1, 167-173, 245-259.

¹⁹ Божица Б. Младеновић, *Град у аустроугарској окупационој зони у Србији од 1916. до 1918. године*, Београд 2000, 9

²⁰ *Топлички устанак 1917. године*. Збирка докумената, прир, Божица Младеновић, Београд 2007.

²¹ Јован М. Јовановић, *Борба за народно уједињење 1914-1918*, Београд 1930; Стојан Протић, *Ниш – друга престоница. Записи из политичке историје Србије*, Ниш 2000, 121- 265; *Ослобођење независност и уједињење Србије и Црне Горе*, прир, Милић Ф. Петровић, Павле Стојковић, Душица Бојић, Београд 1999, 56-68; ИСН, VI-2, 7-254; Андреј Митровић, *Продор на Балкан и Србија 1908-1918. У плановима Аустро-Угарске и Немачке*, Београд 2011.

дрије Раденића под насловом *Светоандрејска скупштина*.²² Мишљења смо да би страначки живот у Србији од Светоандрејске скупштине па до стварања организованих политичких странака требало обрадити у оквиру једне тематске јединице. У трећем периоду главни акценат је стављен на политичку и уставну историју Србије у изучаваном периоду, као и на борбу српског народа за ослобођење од туђинске власти у току Првог светског рата. Овај период се завршава 1918. године, када Србија нестаје као држава, уклапајући се у државу југословенских народа.²³

Испит из овог предмета студенти спремају из следећих приручника: Историја српског народа V-1, VI-1, VI-2 и Историја српске државности, професора Радоша Љушића. Уџбеник Историја српског народа је ближи студентима, тј. прилагођен је ступњу њиховог интелектуалног развоја. Дело Радоша Љушића користи другачији приступ садржајима које обрађује, јер је дата предност тематском, уместо хронолошком начину проучавања садржаја. У циљу олакшавања и бољег разумевања приручника, студентима је понуђена разноврсна литература. Бројна литература нуди се студентима како би стекли што већа знања из области које се обрађују. Списак обухвата преко 50 наслова. За сваки период Националне историје од 1800. до 1918. годин понуђена литература задовољава интересовање сваког појединог студента. Такође, студенти по сопственом избору имају могућности да допуне знања стечена из приручника још неким занимљивим подацима. Примера ради, као допуна Приручнику у оквиру тематске целине Борба за државу (1788/1804-1833), студентима је остављена могућност избора прворазредних дела наше историографије (на пример, дело професора Радоша Љушића, *Вожд Карађорђе I и II*²⁴ пружа целовит приказ делатности Војда Карађорђа за време Српске револуције. Користећи ово дело студенти имају могућност да своја знања стечена из Приручника знатно прошире). Препоручена литература у потпуности, или бар највећим делом, покрива наставни програм предмета Национална историја од 1800. до 1918. године. Напредовање студената у савладавању наставног програма Националне историје 19. века прати се континуирано. Студент може остварити максимално 100 поена, испуњавањем предиспитних обавеза и полагањем испита. Испуњавањем предиспитних обавеза студент може стећи минимум 30 а максимум 70 поена.

Шта би студент четврте године историје на основним студијама требало да усвоји и понесе као трајну вредност након положеног испита? Између осталог и то да је 19. век за српски народ представљао борбу за ослобођење од турског ропства и стварање сопствене државе. Српском револуцијом почела је историја нововековне Србије и нововековне српске државе.

²² Андрија Раденић, *Светоандрејска скупштина*, Београд 1964.

²³ Опширније о периодизацији историје нововековне Србије види у: Радош Љушић, *Историја српске државности*, књ.2, 14-15; Радош Љушић „Државно-друштвена и генерацијска периодизација нововековне Србије“, *Србија 19. Века*, Београд 1998, 9-33.

²⁴ Радош Љушић, *Вожд Карађорђе*, књ. I, II, Београд 2000, 64-272; 6-262.

Настава Националне историје од 1800. до 1918. године је организована на савремени налин подстичући студенте на размишљање, критичку анализу и самосталност у раду. Наставни план и програм Националне историје (XIX века) усклађен је са потребама и могућностима студената који се благовремено информишу о новим научним достигнућима у области која се обрађује. Из свега што је до сада речено произилази питање: да ли би евентуално могло доћи до другачије организације наставе, у смислу другачијег приступа садржајима који се обрађују? Мислимо да бисмо могли да у делу садржаја уведемо тематски начин обраде уместо хронолошког начина проучавања. Примера ради, борбу за уставни развитак Србије могли би смо проучавати у оквиру једне тематске целине, а не парцијално, тако што пратећи хронологију догађаја обрађујемо део по део уставне материје. Ово би требало схватити као разложен предлог усмерен у правцу побољшања наставног процеса не само у овом, него и у осталим предметима.

Miroslav Pešić

TEACHING NATIONAL HISTORY FROM 1800 TO 1918 AT THE DEPARTMENT OF HISTORY, FACULTY OF PHILOSOPHY, NIŠ

The paper addresses the course entitled National History from 1800 to 1918 held at the Department of History, Faculty of Philosophy, Niš, during the fourth year of undergraduate academic studies. It especially analyses the content and the aims of the course, the textbooks, the handbooks, and the recommended literature used. It points to all the changes that the course has undergone in the process of making it compatible with the requirements of the Bologna Process, as well as to the need to adopt a different approach to the content of the course with respect to the one used before (for example, introducing a new approach to the issue of how the actions of major historical personalities that the 19th century had no shortage of shaped the course of major historical events later on). Namely, the paper points to the need for adopting a topic-based rather than a chronological way of presenting key events (for example, the struggle for the constitutional development of Serbia in the 19th century can be presented as a single topic, rather than be introduced through a chronological sequence of events). The paper will also focus on the course outcomes, i.e. on the knowledge and skills students are expected to have acquired by the completion of the course.